

Г.А. Гладкова

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”
e-mail: anngrin@mail.ru

УДК 821.131.1.09(=161.3):81'255.2

**ПЕРАКЛАДАЮЧЫ, СТВараць:
СПЕЦЫФІКА МАСТАЦКІХ ПЕРАКЛАДАЎ
ГАННЫ НАВАСЕЛЬЦАВАЙ ВЫБРАНАЙ ЛІРЫКІ ПОЛЯ ВЕРЛЕНА**

Ключавыя словы: мастацкі пераклад, нацыянальна-культурнае светабачанне, паэтыка, мастацкі вобраз, стыль, жанр.

У артыкуле разглядаюцца мастацкія пераклады твораў П. Верлена, выкананыя Ганнай Навасельцавай. Аб'ектам увагі сталі выбраныя вершы французскага паэта са зборнікаў “*Romances sans paroles*”, “*Poèmes Saturniens*”, “*La bonne chanson*”. Аналіз мастацкіх перакладаў Г. Навасельцавай робіцца з улікам сучасных напрацовак у галіне тэорыі і практыкі перакладу, што дазваляе вылучыць асноўныя прыёмы работы перакладчыцы з тэкстам арыгіналаў.

Н.А. Gladkova

Educational Establishment «Vitebsk State P.M. Masherov University»

**TRANSLATE, CREATE: THE SPECIFICITY OF LITERARY
TRANSLATION BY ANNA NOVOSELTSEVA OF CHOSEN LYRICS
OF PAUL VERLAINE**

Key words: *artistic translation, national and cultural worldview, poetics, artistic image, style, genre.*

The article deals with artistic translations of P. Verlaine's works made by Anna Novoseltseva. The object of attention was selected poems of the French poet from the collections "Romances sans paroles", "Romemes Saturniens", "La bonne chanson". The analysis of literary translations of G. Novoseltseva is made taking into account modern developments in the field of translation theory and practice, which allows us to identify the main methods of the translator's work with the original text.

Філалагічны факультэт ВДУ імя П.М. Машэрава вядомы ґрунтоўным узроўнем выкладання французскай мовы. Некалькі гадоў на факультэце дзейнічала творчае аб'яднанне “*Rendez-vous avec la poésie française*”, якое ўзначальвала старшы выкладчык кафедры замежных моў Н.Г. Сяржантава. Пад яе кіраўніцтвам ажыццяўлялася на практыцы дасканалае метадыка перакладу, якая дазваляла дакладна трансфармаваць паэтычную прыгажосць з французскай мовы на рускую і беларускую. Вынікам работы аб'яднання сталі некалькі зборнікаў перакладаў студэнтаў розных факультэтаў універсітэта.

Пісьменніца і перакладчыца, дацэнт кафедры літаратуры Ганна Навасельцава (як удзельнік згаданага літаратурнага клуба) займалася перакладамі паэтычных твораў П. Верлена, А. Рэмбо, Г. Апалінэра, П. Элюара, Ж. Прэвера і інш. Вынікі яе працы былі апублікаваныя ў трэцім зборніку аб’яднання [2].

Як адзначае прафесар В. Іявенка, каштоўным для сучаснай навукі перакладу стала меркаванне іспанскага філосафа Х. Артэгі-і-Гасета пра тое, што пераклад з’яўляецца “особым литературным жанром, отличным от остальных, со своими собственными нормами и целями”. “Каждое произведение неповторимо, а перевод – это лишь орудие, приближающее нас к нему, поэтому один и тот же текст допускает несколько переводов, и невозможно приблизиться к оригиналу сразу во всех измерениях” [1, 90].

Пераклады Ганны Віктараўны ўяўляюць сабой мастацкае перастварэнне французскай паэтычнай класікі. З творчасці П. Верлена выбранымі вершамі для перакладаў сталі “Il pleure dans mon coeur” (кніга “Romances sans paroles”, 1874), “Chanson d’automne”, “Soleils couchants”, “Promenade sentimentale” (зборнік “Poèmes Saturniens”, 1866), “J’allais par des chemins perfidies” (кніга “La bonne chanson”, 1870).

Знакамітаму вершу “Il pleure dans mon coeur” у арыгінале кнігі папярэднічае эпіграф з А. Рэмбо “Il pleut doucement sur la ville”, які, безумоўна, павінен быць улічаны пры рабоце з мастацкім тэкстам П. Верлена, бо менавіта эпіграф утрымлівае скразную характарыстыку паэтычнага вобраза, пазначаную словам *doucement* (пяшчотна, ласкава, далікатна). Верлен адштурхоўваецца ад радка Рэмбо і дае ўласную варыяцыю зададзенага матыва (“ціхі дождж над горадам”). Г. Навасельцава дакладна паўтарае гэту інтанацыю цішыні, ласкавасці, пяшчоты: “Ціха на горад дажды ападалі... / Шоргат дажджу быў ласкавы, самотны, ... / ціхаю песняй дажджу” [2, 6]. Аднак вобразная палітра перакладу становіцца больш разнастайнай у параўнанні з арыгіналам. Звернемся да радка “Гарчыць палынамі і льецца / (Прыкра самому!) туга і туга...”. Пераклад, такім чынам, атрымлівае дэталі, якія ўзмацняе агульную мінорную тэнальнасць верша: палыновая горыч тугі і самота становяцца дамінантным матывам беларускамоўнага адпаведніка.

“Chanson d’automne” таксама належыць да шэдэўраў лірыкі П. Верлена. Арыгінал верша сведчыць пра тое, што паэт пазбягае канкрэтыкі вобразаў: ёсць агульны восеньскі меланхалічны настрой, які суправаджаюць “des violons de l’automne” (“скрыпкі восені”). Верш насычаны філасофскім гучаннем, што бачыцца ў вобразнай паралелі бою гадзінніка (ці, магчыма, гэта адчуванне лірычным героем набліжэння апошняга часу) (“quand sonne l’heure”), успамінаў былога і прадчування адыходу ў адзіноце, падобна восеньскаму лісту, падхопленаму ветрам. Працуючы над перакладам, Г. Навасельцава канцэнтруе ўвагу на вобразе ветра, які трансфармуецца на працягу твора наступным чынам: напачатку гэта “вятрыска восеньскі”, які “ўзлюляў працяглы скрыпак плач”, потым

гэта вецер-стыхія, які паглынае лірычнае “я”, і, нарэшце, гэта вобраз ветру лёсу, які падхопіць, нібы “жоўценькі лісток”, чалавека, каб аднесці яго ў невядомасць. У арыгінале знаходзім “Je m’en vais au vent mauvais”, што можна перакласці як “я іду (сыходжу) са злым ветрам”. У перакладзе гэтаму радку адпавядае “Ты пабяжыш у дождж і вецер”. Думаецца, дзеяслоў ‘бегчы’ не зусім дакладны “хуткасны” адпаведнік у дадзеным кантэксте, ён рэалізуе актыўнасць, рух, дынаміку, аднак, сэнсавы акцэнт у вершы зроблены на пасіўнасці суб’екта, які падпарадкоўваецца руху ветру (“Qui m’emporte / Deçà, delà”).

Верш “Soleils couchants” гарманічна працягвае поўную прыроднай вобразнасці лірыку паэта. Арыгінал цікавы не толькі традыцыйнай “верленаўскай” паэтычнай тэхнікай, але і метамарфозамі вобразаў-сімвалаў. Лірычная карціна і стрыманы меланхалічны настрой першых васьмі радкоў змяняюцца “дзіўнымі мроямі”, дурманам і пранікненнем у асяроддзе “ружовых прывідаў”, што, нарэшце, набліжае фантазмагарычны фінал верша.

Перакладчыца максімальна захоўвае сэнсавую напоўненасць арыгінала, у П. Верлена скразны вобраз верша – заходзячыя “сонцы” (soleils). Выкарыстанне формы множнага ліку тут невыпадковае і неабходнае для надання “касмічнага” сэнсавага адцення. У перакладзе гэта гучыць як “Ружовыя прывіды [...] / [...] / Ідуць, бы вялікія сонцы Сусвету, / Што у чорным бязмежжы шукаюць планету” [2, 8].

Асаблівасцю мастацкіх перакладаў Г. Навасельцавай бачыцца набліжэнасць беларускамоўнага твора да нацыянальнага (беларускага) культурнага кантэксту. Напрыклад, у верш “Зыходзячае сонца” перакладчыца ўводзіць параўнанне свету зары-зараніцы з музыкай: “[...] свет лье ціха зыкі, / Бы гуслі пяюць пад рукамі музыкі”. Як бачым, беларускамоўны адпаведнік верленаўскага верша ў інтэрпрэтацыі Ганны Віктараўны набывае маркеры славянскай культуры (“зара-зараніца”, “гуслі”; “долы, палеткі, ціхіх нівы” як сэнсава пашыраны аналаг “les champs” – ‘палі’).

Як і два папярэднія вершы, “Promenade sentimentale” быў змешчаны ў зборніку П. Верлена “Poèmes Saturniens”. Як вядома, Сатурн спрадвечу меў асацыяцыю з меланхоліяй, такое ж светаўспрыманне адлюстравана ў вершы “Сентыментальная прагулка”. Г. Навасельцава трапна перадае сцішаны, сумны настрой лірычнага героя, выкарыстоўвае магчымасці гукапісу (“лілеі люлялі”, “у шэрым чароце”), дакладна захоўвае памер арыгінала і максімальна набліжаецца да верленаўскага стылю.

Верш “J’allais par des chemins perfidies” уваходзіць у зборнік “La bonne chanson”. Ён будзецца з чатырох трохрадкоўяў са скразной рыфмай і фінальнага радка, які выконвае важную функцыю: сцвярджае перамогу кахання і, нарэшце, яднанне закаханых. Страфічна пераклад адрозніваецца ад арыгінала, аднак, сэнсавая напоўненасць блізкая яму. Пераможны, светлы фінальны настрой верша перакладчыца падкрэслівае, ствараючы дадатковы вобраз ночы, якая канае у цемразі. Маецца на ўвазе больш шырокі сэнсавы

кантэкст: не толькі каханне аб'ядноўвае дваіх у радасці (“dans la joie”), але і святло перамагае ноч, што надае перакладу філасофскае гучанне.

Арыентацыя П. Верлена на музычнасць спрыяла выкарыстанню асобных прыёмаў арганізацыі верша, сярод якіх вылучаюцца вар’іраванне аднаго і тако ж гука (ці падобных да яго), імкненне да паўтораў, частае выкарыстанне жаночай рыфмы. У сваіх перакладах Г. Навасельцава кіруецца не толькі агульным патрабаваннем максімальна блізкага сэнсавага супадзення пераклада і арыгінала, яна надае тэксту спецыфічна нацыянальную афарброўку, уважліва абыходзіцца з кожнай паэтычнай дэталлю, выкарыстоўвае разнастайныя мастацкія прыёмы стварэння вобразнасці.

Як вядома, пераклады паэзіі П. Верлена маюць даўнюю традыцыю ў беларускай літаратуры. Так, на блізкасць да “глыбокай багдановічаўскай філасофіі” Г. Навасельцава ўказвае ў пасляслоўі да нізкі ўласных перакладаў [2, 32].

Думаецца, вопыт літаратурнага клуба “Rendez-vous avec la poésie française” па перакладчыцкай дзейнасці, а таксама па эстэтычнаму выхаванню студэнтаў сродкамі мастацкага слова знойдзе далейшы працяг і будзе карысны для тых, хто спазнае непаўторную французскую класіку.

Літаратура

1. Иовенко, В.А. Перевод и его противоречия в статье Хосе Ортеги-и-Гассета «Нищета и блеск перевода» / В.А. Иовенко // Филологические науки в МГИМО. – 2017. – № 3. – С. 87–91.
2. Французская классика XIX–XX веков. В переводах. Избранное / сост.-редактор Н.Г. Сержантова. – Витебск: Изд-во УО «ВГУ имени П.М. Машерова», 2005. – 179 с.

Л.Я. Глазман

Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”
e-mail: lubov_glazman@bk.ru

УДК 811.133.1:821.161.3.09“18”

ФРАНЦУЗСКАЯ МОВА Ў БЕЛАРУСКАМОЎНЫХ МАСТАЦКІХ ТЭКСТАХ XIX СТАГОДДЗЯ

Ключавыя словы: беларуская літаратура, французская мова, XIX стагоддзе, сатыра, мастацкі прыём.

У артыкуле даследуецца феномен наўмыснага ўключэння ў беларускамоўныя мастацкія тэксты XIX стагоддзя французскіх словаў і выразаў. Сцвярджаецца, што беларускамоўныя аўтары (Я. Баршчэўскі, Ф. Тапчэўскі, А. Абуховіч) выкарыстоўвалі французскую мову ў змяшэнні з беларускай дзеля дасягнення пэўнага мастацкага эфекту. Раскрываюцца перадумовы і спецыфіка выкарыстання французскай мовы ў беларускай літаратуры пазначанага перыяду.